

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

EMA ŠKRUBEJ

Ovčjerejsko izrazje v Lučah

Diplomsko delo

Mentorica:
red. prof. dr. Vera Smole

Univerzitetni študijski program
prve stopnje: Slovenistika

Ljubljana, 2016

Zahvala

Zmagovalec boste, če se nikoli ne boste predali. Ko vam je najtežje, poskusite še enkrat. (James J. Corbett)

Najlepše se zahvaljujem mentorici, red. prof. dr. Veri Smole, za vso pomoč, trud in požrtvovalnost ob izdelovanju diplomskega dela.

Posebna zahvala velja tudi vsem štirim informatorjem, Ivanu Pečovniku, Slavku Bezovniku, Ivanu Roscu ter Alojzu Petku, saj mi brez njihove pripravljenosti pomagati ne bi uspelo.

Najlepša hvala pa tudi mojim domačim, mami, Branku in Franju, saj mi brez njihove brezpogojne podpore ne bi uspelo, moji krasni prijateljici Albini, ki me je bodrila in spodbujala, ter ostalim prijateljem.

Izvleček

Ovčjerejsko izrazje v Lučah

V diplomskem delu sem raziskovala narečno ovčjerejsko izrazje v krajevnem govoru vasi Luče ob Savinji in okolici. Vas se nahaja v Zgornji Savinjski dolini med Solčavo in Ljubnem ob Savinji. Krajevni govor spada v zgornjesavinjsko narečje štajerske narečne skupine. Glavni del diplomskega dela predstavlja krajše besedilo in slovarček narečnih izrazov o ovčjereji. Pridobila sem jih z metodo vodenega pogovora s štirimi informatorji, ki so se z ovčjerejo ukvarjali. Za osnovo mi je služil del vprašalnice za *Slovanski lingvistični atlas* (OLA). Pogovore sem snemala, nato pa izrazje zapisala v fonetični transkripciji ter ga slovarsko obdelala. Izrazje je predstavljeno tudi v tabeli, saj med informatorji prihaja do manjših glasoslovnih, redkeje tudi leksičnih razlik. Eden od informatorjev je ovčjerejsko izrazje strnil v krajše besedilo, ki mi je služilo za ponazarjalno gradivo v slovarju. To izrazje sem izbrala zato, ker pašništvo in ovčjereja že dolgo predstavljata pomembni dejavnosti, ki sta kmetom pomagali preživeti težka obdobja v zgodovini, saj so prav ovce ljudem dajale meso, volno in kožuhe, hkrati pa so popasle težavne predele, ki jih je bilo težje izkoriščati.

Ključne besede: slovenska narečja, štajerska narečna skupina, zgornjesavinjsko narečje, tematski narečni slovar, ovčjereja, Luče.

Abstract

Sheep-breeding connected words and expressions in the village of Luče

In my diploma work I researched the dialectal words and expressions connected to sheep breeding, used in local speech in the village of Luče and the surrounding area. The village is located in the Upper Savinjska Valley and lies between Solčava and Ljubno ob Savinji. The local speech is part of the Upper Savinja dialect, which belongs to the Styrian dialect group. The main part of this diploma work consists of a short text and a glossary of dialectal words in connection to sheep breeding. I acquired them with the method of guided conversation with four informants who were involved with sheep breeding. As the basis of my questionnaire I used the *Slavic Linguistic Atlas* (OLA). I recorded the conversations and wrote down the words in phonetic transcription. Then I processed the acquired vocabulary in terms of a dictionary. The words are also presented in a table, as there are occasionally smaller phonetic and rarely also lexical differences among the informants. One of the informants summarized the words and expressions connected to sheep breeding in a short text that I then used in the dictionary as illustrative material. The reason I chose this particular set of words and expressions is that pasturing and sheep breeding have a long history of helping farmers survive through difficult periods in the past, for it was sheep that gave people meat, wool and furs, and at the same time these animals grazed areas that were harder to exploit.

Key words: Slovenian dialects, Styrian dialect group, Upper-Savinja dialect, thematic dialectal dictionary, sheep breeding, the village of Luče.

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	1
1.1. ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA	1
1.2. ZBIRANJE GRADIVA	1
2. PREDSTAVITEV VASI LUČE OB SAVINJI	2
2.1. PAŠNIŠTVO V LUČAH	5
3. GOVOR VASI LUČE OB SAVINJI	6
3.1. DOSEDANJE RAZISKAVE	6
3.1.2 KRATEK SINHRONI OPIS GLASOVJA LUČKEGA GOVORA	7
4. PREDSTAVITEV INFORMATORJEV	12
5. FONOLOŠKI ZAPIS POSNETKOV	13
5.2. VPRAŠALNICA O PLANINSKEM PAŠNIŠTVU DROBNICE	16
6. UVOD V SLOVARSKI DEL	20
6.1. KRATICE IN KRAJŠAVE	21
6.2. ZNAKI IN SIMBOLI	22
7. SLOVAR OVČJEREJSKIH IZRAZOV	24
8. ZAKLJUČEK	43
9. LITERATURA IN VIRI	44
10. PRILOGE	46

KAZALO SLIK

Slika 1: Vas Luče	2
Slika 2: Jezersko-solčavska pasma ovc	5
Slika 3: Karta slovenskih narečij	11
Slika 4: Bajta	24
Slika 5: Borje	24
Slika 6: Cedilnjak	25
Slika 7: Cota	25
Slika 8: Čreda	26
Slika 9: Doržlah	26
Slika 10: Jagnje	27
Slika 11: Kleščanica	28
Slika 12: Klupa	29
Slika 13: Knebelj	29
Slika 14: Latvica	30
Slika 15: Molznjak	31
Slika 16: Mrkanje	31
Slika 17: Ognjišče	32
Slika 18: Palica	33
Slika 19: Rezanje parkljev	33
Slika 20: Pastir	34
Slika 21: Plot	34
Slika 22: Požarnica	35
Slika 23: Pritaka	36
Slika 24: Skodela	38
Slika 25: Skuta	38
Slika 26: Stan	39
Slika 27: Štekljavka	39
Slika 28: Trinoga (v sredini)	40
Slika 29: Vrč (zgoraj desno)	40
Slika 30: Vime	41
Slika 31: Zvonec	42
Slika 32: Žehtar	42

1. UVOD

Namen diplomskega dela je bil pridobiti narečno besedje, povezano z ovčjerejo in delno tudi pašništvom ter ga urediti v slovar. Pridobljeno besedje se uporablja na območju občine Luče ob Savinji. Nekateri izrazi so del splošnega besedja, drugi spadajo v še živo ovčjerejsko terminologijo, nekateri pa so že del etnološkega izrazja, pa vendar jih nekateri prebivalci še poznajo in jih znajo tudi razložiti.

Za to temo sem se odločila zato, ker menim, da bi morali več pozornost posvečati tudi narečnim krajevnim govorom (ne samo knjižnemu jeziku) ter jih s tem ohranjati, saj je razvoj in vedno bolj izobraženo prebivalstvo veliko starih izrazov že pokopal, s tem pa izgubljammo svojo lastno pripadnost skupini ter pozabljamo na korenine. Deloma sem se za to raziskavo odločila tudi zato, ker v zadnjem času, razen zbirke pripovedk *Gori, doli, sem in tja*, katere avtorji so Marta Orešnik, Vida Štiglic in Peter Weiss, nisem zasledila nič o krajevnem govoru Luč.

1.1. ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA

V uvodnem delu sem najprej predstavila zbiranje gradiva, nato sem predstavila vas Luče ter pašništvo, temu sledi opis govora. Sledi fonološki zapis posnetkov ter uvod v slovarski del s kraticami, krajšavami, znaki in simboli, nazadnje pa sledi slovarski del ter zaključek.

1.2. ZBIRANJE GRADIVA

Gradivo sem zbrala na podlagi dela vprašalnice¹ za *Slovanski lingvistični atlas* (OLA), posnela pa sem ga z mobilno napravo Samsung Galaxy Core. Z informatorji smo se o tej temi najprej pogovorili, nato pa so odgovarjali na moja vprašanja. Ta vodeni pogovor smo še posneli. Eden od informatorjev je izrazje strnil v povezano pripoved. Posnetke oziroma njihove dele sem nato zapisala v sodobni nacionalni fonetični transkripciji za zapis narečnega gradiva, pri čemer sem uporabila vnašalni sistem ZRCola, ki ga je na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU razvil dr. Peter Weiss. Zaradi boljše preglednosti sem njihove odgovore razporedila v tabelo, na podlagi teh pa nato uredila še slovar. Pri delu sem si pomagala tudi z zbornikom *Ovčjerejsko društvo*

¹To je 48 leksičnih in semantičnih vprašanj pod ruskim naslovom Gornoe ovcevodstvo (Planinsko pašništvo drobnice oz. ovc) od številke 3408 do 3454 (Avanesov 1965: 230–232).

Raduha: 20 let delovanja Ovčjerejskega društva Raduha, ki so ga izdali letos ob dvajseti obletnici delovanja.

2. PREDSTAVITEV VASI LUČE OB SAVINJI

Slika 1: Vas Luče (Vir: <http://www.luce.si/o-lucah>)

Po ljudski pripovedi je vas dobila ime po lučeh, s katerimi so si svetile bajeslovne žalike žene, ki so iskale svoje izgubljene ovce po okoliških hribih. Tropa niso našle, saj se je razbežal v dolino, kjer so ga našli ljudje, ki so kraj v spomin na žalik žene poimenovali Luče.

Kot vas so Luče prvič omenjene leta 1241, kot sedež urada gornjegrajske samostanske gosposčine pa še leta 1426 v urbarju benediktinskega samostana v Gornjem Gradu (Občina Luče, dostopno na: <http://www.luce.si/>).

Znanstvena etimologija pa za poimenovanje prinaša drugačno razlago. Ime Luče naj bi izhajalo iz slovanskega hipokoristika **L'ubъkъ*, kar se ohranja v slovenskem priimku Ljubek, nastalem iz osebnega imena **L'ubomirъ*, torej naj bi ime Luče pomenilo prvotno oznako za prebivalce Ljubkovega (*Ljubomirovega) naselja (Snoj 2009: 247)².

² **Luče** *Lúč* ž mn. (dvakrat kraj. im. V 14° 45' S 46° 21' in V 14° 44' S 46° 55'), za L. ob Savinji (V 14° 45' S 46° 21'): v *Lúčah*, prid. *lúški*, preb. im. *Lúčan*, -ánka, lok. kraj. *Ljúče*, prid. *ljúčki*, star. zapisi: 1. 1241 *Liw°z*, 1419 *Leutsch*, 1436 *Lewtsch*, *Lawtsch*; za L. pri Višnji Gori (V 14° 44' S 46° 55'): 1300 *Luzhe*, zu *Louitsch*, 1321 *Leitscha*. Prvotno množinsko preb. im. *L'ubъčane* je izpeljano iz slovan. Hipokoristika **L'ubъkъ* (kar se ohranja v sloven. priim. *Ljubek* z domnevnim patronimikom *Lučič* in stčeš. *L'ubek* /od tod češ. kraj. im. *Libčice* 1. 993 *Lubcicich* / ter polj. *Lubek* /od tod polj. kraj. im. *Lubcz*, *Lubcza* /), ki spada k slovan. oseb. im. **L'ubomirъ*. Manj verjetna je rekonstrukcija **L'utъčane* in izpeljava iz hipokoristika **L'utъkъ*. Gotovo iz **L'ubъkъ* je kraj. im. *Lučane* ž mn. na avstrijskem Štajerskem, nem. *Leutschach* (V 15° 28' S 46° 40'), kar dokazujejo zapisi 1. 1250 *Livbschach*, 1301 *Laevpschach*, 1381 *Leuschach*, 1322 *Leuosach*. Enakega izvora je kraj. im. *Lúčine* ž mn. v Poljanski dolini (V 14° 12' S 46° 4'), lok. *Lučne* ž mn., nar. kraj. im. *'Lučne*, prid. *'Lučnsk*, preb. im. *'Lučnčan*, -ka, 1. 1291 *Lutschen*, 1318 *Lutsschen*, ki je hiperkorektno standardizirano z medglasnim -i-. Kraj. im. *Luče*, *Lúčine* in *Lúčane* so torej prvotno označevali prebivalce Ljubkovega (manj verjetno Ljutkovega) naselja. Sorodnega izvora je polj. kraj. im. *Lubczyna*. Ker obravnavana kraj. im. kažejo na vzglasni *l'*- in ne *l*-, je

Luče ob Savinji so majhna predalpska vasica v Zgornji Savinjski dolini, obdana z mogočno Raduho, poraslim Rogatcem in zakraselo Dleskovško planoto. Vas obdajata reki Savinja, ki priteče iz slapa Rinka v Logarski dolini in Lučnica, ki priteče iz zaselka Podvolovljek. Poleg Podvolovljeka ima vas Luče še pet zaselkov: Konjski vrh, Strmec, Podveža, Krnica in Raduha. Sredi vasi stoji cerkev sv. Lovrenca, ki je v zapisih prvič omenjena leta 1426, sedanja podoba cerkve pa izhaja iz 17. stoletja. Veliki glavni oltar je kvalitetno baročno delo iz 18. stoletja, poslikave pa so delo Fantonija mlajšega. V Podvolovljeku se nahaja podružnična cerkev svetega Antona Puščavnika, ki je prvič omenjena leta 1631, srednjeveško jedro cerkve pa je leta 1662 dopolnila še prizidana ladja, ki je cerkvi dodala današnjo podobo. Poleg podružnične cerkve se na Molički peči na 1780 metrih nadmorske višine nahaja še kapela Cirila in Metoda, ki je bila zgrajena leta 1898 in je bila v tem času najvišje ležeča kapela v Sloveniji. V 50. letih prejšnjega stoletja jo je podrl plaz, vendar so jo požrtvovalni domačini ponovno zgradili. Na Loki pod Raduho stoji kapela Svetega Križa, ki je delo arhitekta Jožeta Kregarja, pod Rogatcem, na Špehovem vrhu, pa se nahaja še kapelica Kraljice miru (Občina Luče, dostopno na: <http://www.luce.si/>).

Leta 1993 se je vas Luče odcepila od skupne občine Mozirje in tako postala samostojna občina. Na 110 km² živi okrog 1500 prebivalcev, od tega se dobra polovica delovno aktivnih prebivalcev dnevno vozi v službo v katero od občin nižje v dolini, vedno več pa se jih na delovno mesto vozi tudi v večja mesta (Velenje, Celje, Kamnik, Ljubljana), saj je to zaradi propada večjih podjetij v Zgornji Savinjski dolini postalo nujno potrebno za preživetje. Prebivalstvo se v Lučah stara, saj se veliko mladih zaradi slabih pogojev za življenje odseli v bližino delovnih mest (Občina Luče, dostopno na: <http://www.luce.si/>).

V središču vasi se nahaja tudi osnovna šola, ki je poimenovana po skladatelju Blažu Arničju, ki se je rodil v Lučah, vendar ga je glasba in želja po ustvarjanju peljala v Ljubljano. Del šole je namenjen tudi vrtcu, saj je otrok premalo, da bi lahko deloval kot samostojna ustanova. Šola ima tudi podružnično šolo v Solčavi.

gotovo napačno domnevati njihov izvor v nekem obcn. im. **luče*, sorodnem z lit. *laukas* 'polje'. Kraj. im. hrv. *Lučani*, *Lučane*, srb. *Lučina* in češ. kraj. im. *Lučany* je izvedljivo (tudi) iz **lōkā* 'loka'. Glej tudi Ljubično, Ljubčena.

V Lučah deluje tudi več različnih društev, ki s svojim delovanjem bogatijo življenje v vasi. Veliko društev je povezanih z različnimi športnimi aktivnostmi (Gorniški klub, Planinsko društvo, Smučarski klub, Smučarsko-tekaško društvo, Športno društvo Raduha), več kot stoletje deluje gasilsko društvo, ki ima veliko članov, za vsakoletno tradicionalno prireditev Lučki dan in prikaz starih kmečkih opravil skrbi Turistično društvo Luče v sodelovanju s Kulturno umetniškim društvom Raduha Luče. Slednje pogosto poskrbi za kakšno hudomušno predstavo, kjer člani uporabljajo kar krajevni govor in se s tem občinstvu še bolj približajo, sicer pa je osnova delovanja KUD Raduha pevska dejavnost, saj Luče slovijo po ljudskem večglasnem petju, ki se je v Lučah ohranilo bolj kot drugod po Evropi. Ljudski pevci ohranjajo šestglasno petje, pri katerem eden od pevcev začne peti melodijo, čemur rečemo, da poje naprej, ostali pa ga dopolnjuje s petjem "na čres", "na treko", "na štrto" ter z visokim in nizkim basom. To petje je zelo počasno, glasovi pa se pri tem zelo prepletajo (Občina Luče, dostopno na: <http://www.luce.si/>).

Poseben čar pa daje vasi tudi Juvanova hiša iz 18. stoletja, katere mogočno zasnovo krasijo baročne poslikave, v notranjosti pa se skriva bogata zbirka starih predmetov.

V preteklosti so se ljudje pretežno ukvarjali s kmetovanjem, močno pa so bili povezani tudi z delom v gozdu – moški so sekali, ženske pa so na novo posajevala posekana področja ali pa so kuhale v planinskih kočah, kamor so delavci hodili jest. Razvoj je prinesel nove možnosti zaposlitve, podjetja so potrebovala delovno silo, mnogi so se vsak dan vozili na delo z avtobusom v Kamnik v Titan, v Gorenje v Velenje, na Glin ali Elkroj v Nazarje. Danes dnevno migirira večina delavnega prebivalstva, toda za razliko od takrat se večina vozi z avti, poleg službe pa ima večina doma vsaj še vrt, v hlevu pa nekaj živali. To vpliva vpliva tudi na sam govor, saj se sedaj pogosteje pojavljajo izrazi iz pokrajinskega pogovornega jezika, tako pri mlajši kot srednji populaciji, toda še vedno se značilnosti krajevnega govora ohranjajo.

2.1. PAŠNIŠTVO V LUČAH

Začetki pašništva v Lučah segajo v leto 1899, ko je bila ustanovljena Pašniška in birokrejska zadruga, v katero je bilo vključenih okoli 110 kmetov iz okolice, članstvo pa jim je prineslo pravico do paše na planinskih pašnikih, kjer so za ovce poskrbeli ovčarji. Pastir je ovce pasel od petih zjutraj pa do devetih dopoldne in od štirih popoldne pa vse tja do mraka, ko jih je zaprl v ogrado pred hlevom. V tem času si je sam pripravljaj obroke, nepogrešljivo vlogo pri tem pa so imeli tudi člani zadruge, saj so pastirju dajali cirngo – cirnga je bila sestavljena iz enega kilograma masti, petih kilogramov kruha, pol kilograma bele moke, enega kilograma koruzne moke za žgance ter nekaj sladkorja, mesa in pijače. Prinesti jo je moral vsak, ki je imel na planini enega konja, dve kravi ali devet ovc.

V letu 1958 je ovčjereja začela zamirati, saj je takrat v ospredje stopila govedoreja, število ovc pa se je skoraj razpolovilo. Zanimanje za ovčjerejo se je ponovno začelo leta 1996 z ustanovitvijo Ovčjerejskega društva Raduha, saj so lahko le s povezovanjem in sodelovanjem dosegli rezultate. Društvo tako zagotavlja strokovno pomoč, pomaga rejcem pri prodaji in nakupu, lažje pa se tudi povezujejo z ostalimi rejci po državi.

Za celotno področje Zgornje Savinjske doline velja, da ima ovčjereja dolgoletno tradicijo, saj obstaja več starih zapisov o reji, kar na nek način potrjuje tudi pasma ovce, jezersko-solčavska pasma, ki so jo ustvarili s križanjem male bele ovce, ki je plodna celo leto, ter bergamaške ovce, od katere je podedovala telesni okvir in izbočeno glavo, in padovanske ovce, ki je izboljšala volno. Za jezersko-solčavsko pasmo so značilne bele ovce, le redkokatera je rjava ali črna, redijo pa se za meso (Ovčjerejsko društvo Raduha: 20 let delovanja: 27).

Slika 2: Jezersko-solčavska pasma ovc (Vir: <http://www.sfpkr.si/projekti/EU/JezerSolcavOvca/index.html>)

3. GOVOR VASI LUČE OB SAVINJI

3.1. DOSEDANJE RAZISKAVE

Luče so točka 10 v *Slovanskem lingvističnem atlasu* (OLA), zato je bila v njih leta 1967 (Jakob Rigler) zapisana obsežna vprašalnica zanj (obsega več kot 3000 vprašanj) in narejen fonološki opis govora (Rigler 1981: 93–101, 2001²: 243–251). Že pred tem je o gornjesavinjskih govorih pisal Tine Logar (Logar 1954, 1996²: 48–53), prav o govoru Luč pa Jakob Rigler (Rigler 1980, 2001²: 217–228).

Krajevni govor vasi Luče ob Savinji spada v zgornjesavinjsko narečje ter v štajersko narečno skupino. Zgornjesavinjsko narečje se govori ob zgornjem toku reke Savinje ter ob njenem pritoku Dreta. Na zahodu to narečje povezujejo z gorenjskim narečjem, severozahodni del pa ima veliko skupnih značilnosti s koroškimi narečji, konkretnije z obirskim narečjem, od tod izhaja solčavsko podnarečje. Na jugovzhodu zgornjesavinjsko narečje prehaja v srednjesavinjsko narečje, ki ravno tako spada v štajersko narečno skupino. Na samo oblikovanje narečja so močno vplivale naravne ovire, predvsem proti gorenjščini na zahodu in jugozahodu, prehod iz zgornjesavinjskega narečja v spodnjesavinjsko pa je manj opazen, saj so tudi meje sicer manj ostre (Weiss: 641).

3.1.2 KRATEK SINHRONI OPIS GLASOVJA LUČKEGA GOVORA

SAMOGLASNIKI

Dolgi samoglasniki

Ker govor pozna krajšanja dolgih samoglasnikov, navajam, kaj se v govoru pojavlja na mestu knjižnih dolgih samoglasnikov.³

Za knjižni *i:* se govori:

i:/i in *ī:/ī* pła'ni:na, gə'ri:ca, ko'li:ba, t'ri:nagə, pə'ci:r, si'ri:ł, sę'ri:ł, si'ri:še, si'ri:šče, łat'vi:ce, b'ri:ja ('o:ca), 'fi:cł, p'ri:taka, pə'ci:r, jag'njca, 'vime, ce'diunek, 'čjstə, 'tjsto (m'le:kə), s'kjsałə, 'njs, sku'pina

ię pred *r* pas'tięsk'i ('ba:jt'j), pas'tię

e: 'ne:majə

Za knjižni *u:* se govori:

u 'mułaste, s'kut'e

Za knjižni ozki *ę:* se govori:

ę: k'le:šanca, č're:da, s'me:tje, m'le:kə, 'de:łali, lę'se:nmə (p'łuotə), ugra'je:na, 'de:łali, od're:zali, 'še:stix, 'se:dmix 'me:spcu, 'že:nska, 'že:nski, pre'ce:d'iu

ię/ię: predvsem v prevzetih besedah š'tiękloka, 'žię:xter

³ Primeri so predvsem iz besedilnega gradiva informatorja Ivana Pečovnika.

iē

je 'miēla, sə 'miēlj, že'liēza, na'riēta, lē'siēnəm,
k'jiēr, ʉ pət'siērjənə (m'le:kə), 'liēš 'lažje', k'niēblj,
je 'riēku, za'čičetək

Za knjižni ozki *o:* se govori:*o:*

'lo:rbki, ('xuo:dne) 'co:te, s'ro:tka, s p'lo:təm,
žē'lo:dec, za'to:, u'ko:l, 'to:, g'no:j; 'o:ce (za ov),
se 'mo:zejə (iz ol)

uo

(k'va:tərna) sə'buəta, 'guojne

Za knjižni široki *e:* se govori:*ie:/e:*

'žie:nemə, nə'bje:nix, pu p'lie:xj, 'die:rejə,
'mje:dvət, 'žie:xter, 'rje:čemə, du za'pie:rejə,
k'mje:it, m'lie:st, 'nje:; 'še:stix, 'se:dmix

i: (med dvema Z)

b'ri:ja 'o:ca

Za knjižni široki *o:* se govori:*uo:*

pjə'stuo:te, 'puo:l, 'muo:čnə, uts'puo:di, na
'kuo:ncu, pə'kuo:ncj, 'rəo:gu, na 'nuo:gex, t'r'o:p

uo (v vzglasju)

'uogŋ

Za knjižni *a:* se govori:*a:*

u'ča:r, k'va:tərna (sə'buəta), po'žai:rŋce, 'pa:lca,
gor'jai:ča, 'ja:luka/ 'ja:louka, mər'ka:č, 'pa:rkli,
'ja:gŋčək, 'ja:rc, 'ba:jta, z'ra:unə, sp'ra:ulj,
uko'va:na, 'na:še

e/ē za vzglasnim j

'jegne, 'jere

Za knjižni (*ə*)*r* se govori:

ər

^lmərkajo, ^lkərpə

Kratki naglašeni samoglasniki

ə za knjižni *i*

za^lnəč

je: za knjižni *e*

k^lmje:t

^u*o:* za knjižni *o*

t^lr^uo:p

Kratki nenaglašeni samoglasniki

i/i/∅ za knjižni *i*

plā^lni:nj, ^ltu:ɔ:rpki, si^lriščnik, si^lri:l, si^lrišč, si^lri:še,
^lpa:rkli, ^lo:čji (pas^ltię), ^lma:mə

a za knjižni *a*

plā^lni:na, k^lva:tərna sə^lbuɔta, č^lre:da, t^lr^uo:pa,
pas^ltię, ^lko:čak, gə^lrjca, p^lrjta:ka, ^lba:jt'a, ko^lli:ba,
gor^lja:ča, ^lja:loka, ^lja:louka, ^lpa:lca, ^lo:ca,
ja:gnjca, ^lmə:rkaj

u namesto *ov*

u^lča:r

e za knjižni *e*

lat^lvi:ce, po^lža:rnce, ce^ldiunek, ^lžje:xter, ^lvjme,
^ljegne, ^ljęre, ^lmo:znjek, ^lguojne

ə, redko *o*, za knjižni *o*

^lžje:nemə, k^lva:tərnə sə^lbuɔtə, ^lrje:čemə, u
plā^lnjnə, gə^lrjca, pət^lkuxaɫə, prežve^lkujęjə,
^ldje:re:je, pət^lsięrjęnə; po^lža:rnce

ə za *e*

^lja:gnjčək

o za *ov*

^lja:loka, š^ltjekloka

SOGLASNIKI**Zvočniki**

l za knjižni *l* pred zadnjimi samoglasniki

pła'ni:na, si'ri:ł, 'ɫuo:rpkɨ, łat'vi:ce, pət'kuxaɫə

l za knjižni *lj*

'bɛł, pərp'ra:ɫalɨ, 'pa:rkle

Ø za *v*, *l* ob *o*

'o:čji (pas'tiɛr), 'o:ca, 'mo:znɛk, 'ja:lɔka

ń pred samoglasnikom in *n* pred soglasnikom za knjižni *nj*

'mo:znɛk, 'ja:gɲčək, 'ɫogɲ

Nezvočniki

š za knjižni *šč*

ug'ni:še

Palatalizirani soglasniki pred sprednjimi samoglasniki:

k'

pas'tiɛrsk'i ('ba:jɫ'i), ko'vi:nsk'e, k'e'kot'

d'

pre'ce:d'iu

t'

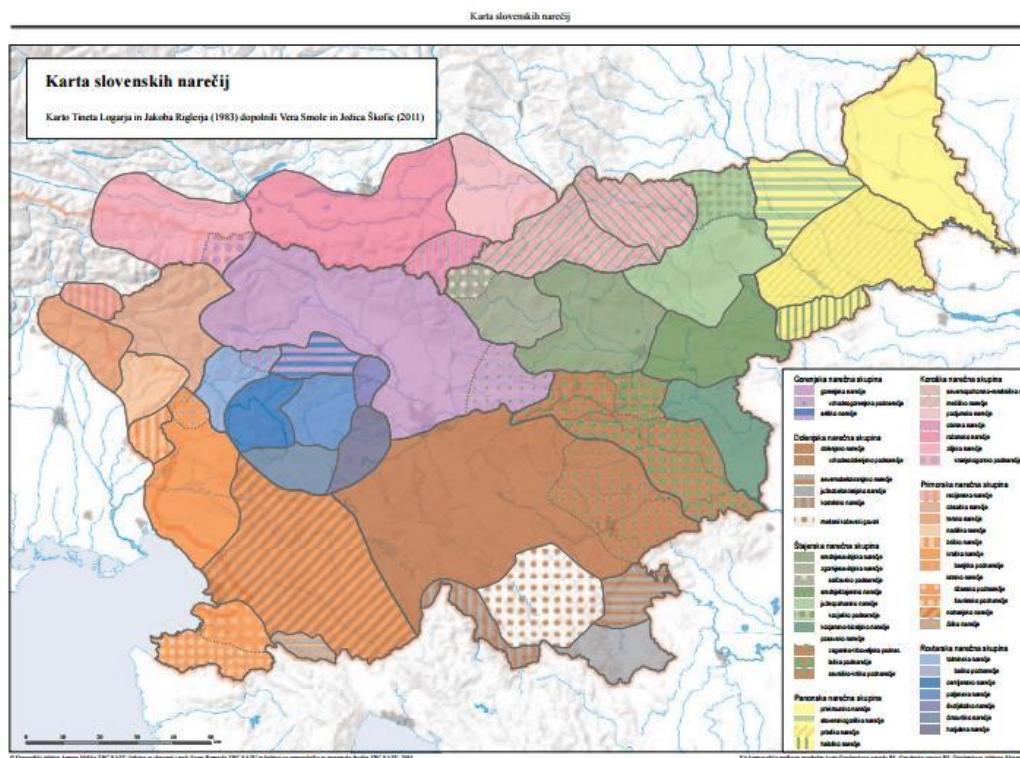
raz'ne:t'iu, 'ba:jɫ'i, s'kut'e, tut', k'e'kot'

g'

'ɫuo:g'e

c'

'o:c'e {IR}

Slika 3: Karta slovenskih narečij (vir: http://www.fran.si/150/sla-slovenski-lingvisticni-atlas-1/datoteke/sla1_karta-narecij.pdf)

4. PREDSTAVITEV INFORMATORJEV

Ivan Pečovnik se je rodil leta 1956. Svojo mladost je preživel v Podvolovljeku, kjer si je na rodni domačiji ustvaril tudi svojo družino. Tako njegovi starši kot žena so po rodu Lučani. Po izobrazbi je živilski tehnik, do upokojitve pa je delal kot kontrolor pri KGZ Slovenije, kjer se je naprej z ovčjerejo srečal poklicno, pred dobrim desetletjem pa je tudi sam začel z rejo ovc, da se težje dostopni deli kmetije niso začeli zaraščati. Za zelo dobro poznavanje izrazov pa je zagotovo krivo tudi njegovo zanimanje za kulturno dediščino in zgodovino ter predsedovanje Ovčjerejskemu društvu Raduha. Snemanje je potekalo 25. septembra 2015 na njegovem domu v Podvolovljeku.

Slavko Bezovnik se je rodil leta 1954 v zaselku Strmec. Zaradi velikega števila otrok v družini možnosti za izobraževanje ni bilo, zato se je posvetil kmetovanju na domačiji, kjer je tudi gojil ovce. Tudi njegova žena je iz Luč. Snemanje je potekalo na njegovem domu, 3. oktobra 2015.

Ivan Rosc se je rodil 1953 na domačiji, kjer živi še danes. Že zelo mlad je začel s sečnjo po okoliških gozdovih, po smrti očeta pa je skupaj z ženo, prav tako domačinko, prevzel skrb za kmetijo. Od leta 2000 dalje se ukvarja tudi z ovčjerejo. Snemanje je potekalo 27. julija 2016 na njegovem domu.

Alojz Petek se je rodil leta 1948 v Podvolovljeku. Po končani osnovni šoli si je sprva želel študirati, vendar si je premislil ter ostal doma na kmetiji, kjer sta si z ženo, ki je tudi Podvolovlječanka, ustvarila družino. V preteklosti so se pri njih doma ukvarjali z ovčjerejo. Snemanje je potekalo 28. julija 2016 na njegovem domu.

5. FONOLOŠKI ZAPIS POSNETKOV

PRIPOVED O PLANINSKEM PAŠNIŠTVU DROBNICE (informator Ivan Pečovnik)

'Na:še 'o:ce se 'pa:sejə na pła'ni:nj. 'Žje:nemə 'jəx na k'va:tərnə sə'buotə, 'mǝ 'rje:čemə u pła'njnə. *Skə'pina 'o:uc*⁴ je 'rje:čemə t'r'o:p 'o:uc. 'Pa:se jəx pas'tiər, 'ma: pa u'sa:k k'mjert po'ca:xnane, za'to: ma u'sa:ka 'o:ca s'və:j 'ca:xn. Pas'tiərja 'ma:mə d'va: 'o:čji pas'tiər pa /../ 'gu:veski pas'tiər. Pas'tiər /../ ži'vi: və pas'tiərsk'i 'ba:jt'i. U'ko:l 'ba:jte je na'va:dnə na'riəta gə'rjca, kə je ugra'je:na zə p'luotə, lə'se:nmə p'luotə. K'jiər se pa 'mo:zejə 'o:ce, je pa 'to: še 'bəl na 'mjčkenə ugra'je:nə in 'to: bi 'na:j biu 'ko:čak. Də 'ko:čaka sə pa z d've:m lə'siənəm p'lo:təm na'riəte 'guojne, 'to: je 'tist pre'xə:t, 'ko:dr se 'žje:nejə 'o:ce /../ za m'li:st. 'O:ce se 'mo:zejə pər 'ba:jtj. 'Da: pa 'o:ce na uv'idejə, 'ma:mə p'rjtake. 'To: je za'to:, da se 'o:ce 'du za'pje:rejə. 'Ti:st me:jxin p'rjo:stor, p'lac u'ko:l pas'tiərske 'ba:jte ime'nujemo s'ta:n. U'ča:six so 'miəlj uts'puo:di pər kme'ti:jex 'tudi pjs'tuo:te, k'jiər je ž'vart up'ča:snə bła nas'ta:nəna, 'tək da je prež'viəla 'zimə, k'jiər se je 'futrała in se ji je nas'te:łało, da sə 'miəlj 'puo:l g'no:j za pəd'uorat /../. U pas'tiərski 'ba:jt'i je blu-ug'ni:še, k'jiər je pas'tiər raz'neit'iu 'uogŋ. 'Mo:zu je pa u le'sien 'žje:xter. 'Puo:l sə že 'miəlj ko'vi:nsk'e, 'ka:r sə 'tut jim 'rje:klj, da je 'žje:xter. Da je m'le:kə 'ləxkə pre'ce:d'iu, je 'nu:co ce'diunjek, na ce'diunjek je 'da:u 'xuə:dnə 'co:tə, 'to: je la'ne:na 'kərpa, da je u'sə tistə s'me:tje pa 'ka:r je b'lə na'ro:p, us'ta:lə na 'kərpj, m'le:kə je b'lo: pa 'čjstə. 'Tjsto m'le:kə – 'o:c 'tək nisə 'mo:zlj, 'sə mozle 'vi:či 'de:l 'goveskə ž'vjnə in 'tjstə sə ga 'vi:či 'de:l 'de:valj və lat'vi:ce, da sə, da se je 'to: po'ča:sj s'kjsała. Čə ga pa 'njs p'ra:u 'ca:jt d'ja:lǝ 'kuxat, se je pət'kuxała. In 'tjstə m'le:kə je b'lə za'nəč. Da sə pa 'de:łalǝ 'si:r, sə 'nucalǝ si'riščnik, 'to: je biu uot 'ziznix žj'va:lǝ, te'ličku, 'ti:let, 'o:uc, 'ja:gnəču ali pa koz'liču. In 'to: sə p'ra:vi žə'lo:dec od're:zali s'tra:n, sə ga pəs'ušljǝ, z'ra:unə sə še pa /../ u'sə 'tjstə si'rišče, ki-j že b'lə 'nətər u pət'siərjənə m'le:kə sp'ra:ulǝ, ga 'dalǝ u po'so:do in s 'te:mə 'puo:l pərp'ra:ulalǝ 'si:r. 'Ni-b'lə nə'bje:nix si'ri:šč və le'ka:rnax. 'Kar je us'ta:lə ut s'kut'e al pa ut 'si:ra, sə 'rje:klj, da je bła s'ro:tka – 'tək ut 'si:ra 'tək ut s'kut'e. 'Si:r sə se've:da 'puo:l proda'ja:lǝ al pa ga je 'je:du 'sa:m, 'sa:m /../ pas'tiər, 'ja:. Ž'vart je 'miəla z'vunc – za'to: da jə je pas'tiər 'liəš 'ču pa 'našu, kə-j-je 'jskau guor pu 'burji pu pła'njnex. Z'vunc je 'imo k'niəbl, 'to: je biu na s're:di tist 'ko:nc že'liəza, ki je u'da:rja:u pu p'li:xi, da se je 'čuła. [*Včasih je bil zvonec tudi lesen, a se ga ne spomnijo več.*] Pas'tiər je biu ob've:znə z 'vielkimo kła'buki, z 'vielkim k'ra:jcm, da ga je 'var'va:lə prəd 'dəžə, z'ra:unə je 'imeu pa 'muo:čnə 'le:skavə 'pa:lca, ki-j je 'riəku, da je štek'la:uka, kər je bła

⁴ Ležeče so zapisane besede, ki so prevzete iz knjižnega jezika in so v pripovedi v vlogi metajezika.

uts'puo:di, na s'po:dnimo 'kuo:ncu uko'va:na. B'la je tut', 'lɔxka se-j 'ma:lə pəs'ta:viu pə'kuo:nci 'ka:kmo pote'puškimo p'sə al pa čəbi p'rěšəu slə'ča:jnə 'mje:dvət k'e'kot'. /../ 'O:uce sə poimeno'va:lǝ – 'ce:la sku'pǝna je biu t'ro:p, 'ja:gne je bło 'jegne, /../ je bła m'la:da 'o:uca, 'al 'mo:škiga 'al 'že:nskiga s'po:la /../ do 'še:stix, 'se:dmix 'me:sŋcu, 'jegne, 'ja:gnčək, so 'rje:klǝ, 'ja:rc je tut b'lə, 'jere, /../ 'puo:l je bła pa 'že:nska, 'že:nski so 'rje:klǝ jag'nǝca, 'duo:kler 'ni 'miəla m'la'dǝca. 'O:uən so 'rje:klǝ mər'ka:č, kast'ri:ran 'o:uən /../ je pa 'o:un, 'o:uən. /../ 'O:ce se 'mərka:jo, tak'rat ko jix mar'ka:č zaska'ku:je. 'Tǝsta 'o:ca, kǝ je u'parvič, 'miəla, je bła 'parvesŋca, 'tǝsta 'o:ca, 'rje:čmə, k-je 'miəla, pa 'dogo 'ca:jta ni 'miəla, so ji 'rje:kli 'ja:lɔka, b'rɛ:jja 'o:uca so 'rje:klǝ, da je b'la b'ri:jja 'o:ca. 'Na:še je'ze:rske-sou'čar:uske 'o:ce 'ne:majə 'ruo:gu, za'to: 'ni b'lə ro'ga:tix 'o:uc pa 'tut 'o:unu 'nǝe, in u'se, kar 'ni 'miəla 'ruo:g'e, sə 'rje:klǝ, da so ble 'mułaste. 'O:ce prežve'kujəjə. Če sə z'lə g'la:sne, 'rje:čəmə, da se 'dǝe:rɛjə. Na 'nuo:gex 'ma: 'pa:rkle. 'Təm, kjer 'ja:gnčǝki se'sa:jə, je 'vǝme. 'O:uči ist'rɛ:pki bi 'na:j bli pa 'luo:rpki.

Poknjižitev:

Naše ovce se pasejo na planini. Ženemo jih na kvatrno soboto, mi rečemo v planino. *Skupina ovc* ji rečemo trop ovc. Pase jih pastir, ima pa vsak kmet pocahnane 'označene', zato ima vsaka ovca svoj cahen 'znak'. Pastirja imamo dva: ovčji pastir pa /../ govejski 'goveji' pastir. Pastir /../ živi v pastirski bajti 'koči'. Okoli bajte je navadno nareta 'narejena' gorica, ki je ograjena s plotom, lesenim plotom. Kjer se pa molzejo ovce, je pa to še bolj na majčkeno ograjeno in to bi naj bil kočak 'ograjen prostor za molžo živine na prostem'. Do kočka se pa z dvema lesenima plotoma narejene gonje 'ograjena(a) pot, prehod za ovce', to je tisti *prehod*, koder se ženejo ovce /../ za mlesti 'za molsti, na molžo'. Ovce se molzejo pri bajti. Da pa ovce ne uidejo, imamo pritake 'lesa'. To je zato, da se ovce {dol}⁵ zaperejo 'zapr(ej)o'. Tisti majhen *prostor*, plac okoli pastirske bajte *imenujemo* stan. Včasih so imeli spodaj pri kmetijah tudi pustote 'pust, neobdelan svet', kjer je bila živad 'živina' občasno nastanjena, tako da je preživela zimo, kjer se je futrala 'hranila' in se ji je nastelalo 'nastiljalo', da so imeli pole 'potem' gnoj za podorati /../. V pastirski bajti je bilo ognjišče, kjer je pastir raznetil 'zanetil' ogenj. Molzel je pa v lesen žehtar 'posoda, v katero se molze'. Pole 'potem' so že imeli *kovinske*, kar so jim 'katerim' tudi rekli, da je žehtar. Da je mleko lahko precedil, je

⁵ V zavitem oklepaju so tiste besede, ki so v knjižnem jeziku odveč, nepotrebne.

nucal 'potreboval' cedivnjak 'cedilo', na cedivnjak je dal hodno coto 'cunjo, krpo', to je lanena krpa, da je vso tisto smetje pa kar je bilo narobe, ostalo na krpi, mleko je bilo pa čisto. Tisto mleko – ovc tako niso molzli, so molzli večji del govejsko 'govejo' živino in tisto so ga večji del devali 'dajali' v latvice 'lončena skleda za mleko brez dulca', da so, da se je to počasi skisalo. Če ga pa niso pravi cajt djali 'dali' kuhati, se je podkuhalo 'pokvarilo, skisalo'. In tisto mleko je bilo zanič. Da so pa delali sir, so nucali 'potrebovali' siriščnik, to je bil od ziznih 'tistih živali, ki še sesajo' živali, teličkov, telet, ovc, jagenčkov ali pa kozličev. In to so pravi želodec odrezali stran, so ga posušili, zraven so še pa /../ vso tisto sirišče, ki je že bilo noter, v podsirjeno mleko spravili, ga dali v posodo in s tem pole 'potem' pripravljali sir. Ni bilo nobenih sirišč v lekarnah. Kar je ostalo od skute ali pa od sira, so rekli, da je bila sirotka – tako od sira tako od skute. Sir so seveda pole 'potem' prodajali ali pa ga je jedel sam, sam /../ pastir, ja. Živad 'živali' je imela zvonec – zato da jo je pastir leš 'lažje' čul 'slišal' pa našel, ko jo je iskal gor po borju 'ruševju' po planinah. Zvonec je imel knebelj, to je bil na sredi tisti konec železa, ki je udarjal po plehu 'pločevini', da se je čulo 'slišalo'. [*Včasih je bil zvonec tudi lesen, a se ga ne spomnijo več.*] Pastir je bil obvezno z velikim klobukom, z velikimi krajci 'spodnji, navzven upognjeni del klobuka', da ga je varovalo pred dežjem, zraven je imel močno leskovo palico, ki ji je rekel, da je štekljavka 'pastirska palica, ki je spodaj okovana', ker je bila spodaj, na spodnjem koncu 'delu' okovana. Bila je tudi, lahko se je postavil pokonci kakšnemu potepuškem psu ali pa če bi prišel slučajno medved kjekod 'od kod'. /../ Ovce so *poimenovali* – cela skupina je bil trop, *jagnje* je bilo jagnje, /../ *je bila mlada ovca, ali moškega ali ženskega spola* /../ *do šestih, sedmih mesecev*, jagnje, jagenjček, so rekli, jarec 'jagnje' je tudi bilo, jere, 'jagnje' /../ Potem je bila pa ženska, ženski so rekli jagnjica, dokler ni imela mladiča. Ovnu so rekli mrkač 'nekastriran samec ovce', kastriran oven /../ je pa oven, oven. Ovce se mrkajo 'gonijo', takrat, ko jih mrkač 'nekastriran samec ovce' zaskakuje 'skakati, dvigati se v položaj, ki omogoča paritev'. Tista ovca, ki je prvič imela 'skotila', je bila prvesnica, tista ovca, recimo, ki je imela, pa dolgo cajta 'časa' ni imela, so ji rekli jalovka, breja ovca so rekli, da je bila breja ovca. Naše jezersko-solčavske ovce nimajo rogov, zato ni bilo rogatih ovc pa tudi ovnov ne, in vse, kar ni imelo rogov, so rekli, da so bile mulaste. Ovce prežvekujejo. Če so zelo glasne, rečemo, da se derejo. Na nogah ima parklje. Tam, kjer jagenjčki sesajo, je vime. *Ovčji iztrebki* bi naj bili pa lorbki.

5.2. VPRAŠALNICA O PLANINSKEM PAŠNIŠTVU DROBNICE

	Ivan Pečovnik {IP}, Podvolovljek	Slavko Bezovnik {SB}, Raduha	Ivan Rosc {IR}, Strmec	Alojz Petek {AS}, Podvolovljek
Pašnik 'gorski pašnik, na katerem pasejo ovce'	na pła'ni:nj̥ (M ed.)	pła'ni'na	/ ['La:neš, 'Ra:duxa, 'Ma:la, Ja'vo:rje]	pła'nina
Poljana 1. 'prostor, kjer pasejo ovce'	na pła'ni:nj̥ (M ed.)	pła'ni'na	/	pła'nina
Začetek paše 'skupni odhod ovac (in koz) na planino'	/ [k'va:tərna sə'buəta]	/ [za'čietək 'pa:še]	/	/ (Ponavadi konec maja, dan nima posebnega imena.)
Čreda ovac	t'r ^u o:p 'o:ɥc	t'r ^u o:pa	t'rɔ:p (manjši), č're:da (večja)	t'ruo:pa
Glavni pastir (pri ovcah)	pas'tiɐr	u'čai:r	'o:čji pas'ti:r, pas'ti:r za 'o:c'e	ou'čai:r
Ovčar (pastir ovc)	'o:čji pas'tiɐr	u'čai:r	'o:čji pas'ti:r, pas'ti:r za 'o:c'e	ou'čai:r
Pomočnik pastirja (ponavadi otrok)	/	/	/	/ (pasel sam pastir)

Prostor, kjer se je molzlo živino	¹ ko:čak	¹ mɔ:zńek	¹ mɔ:zńek	g ¹ ri:ca
Ozek prehod, skozi katerega gredo ovce na molžo	/	¹ guɔjn'e	¹ guɔjn'e	¹ guɔjn'e
Lesna	p ¹ rɪtaka	p ¹ rɪtaka	p ¹ rɪtaxa	p ¹ rɪtaka
Kamnita ali lesena pastirska hiška	pas ¹ tɪrsk'i ¹ ba:jt'ɪ (D ed.)	¹ ba:jta	pas ¹ ti:rska ¹ ba:jta	¹ ba:jta
Koliba	/	/	/	/ [¹ ba:jta]
Vatra (oganj)	¹ uogŋ	¹ uogŋ	¹ uogŋ	¹ vagŋ
Vratilo, lesena kljuka na katerega se obeša kotel > lesena naprava, na katero se obeša kotel	/	/ (sira niso delali)	/ [t ¹ ri:nage, na t ¹ ri:nagex]	/ [t ¹ ri:nage]
Posoda, v katero se molze	¹ žje:xter	¹ žje:xter	¹ vərč, ¹ a:jmer	¹ žje:xter
Cedilo (za mleko)	ce ¹ diɯnjek	ce ¹ diɯnjek	ce ¹ diɯnjek	ce ¹ diɯnek
Sesesti se, sesirati se	/	zə ¹ sirt se	pə ¹ ci:r se	/ (ne ve)

Pokvariti se (mleko)	pət'kuxat se	/	/	/
Posušen želodček telička, jagenjčka ali kozlička, ki se rabi kot sirilo	si'riščnik ⁶	si'riščnik	/	/ (ne ve)
Sirišče, sirilo	si'rišče ⁷	/	/	si'ri:še
Putira (posoda, v katero se naliva mleko pred sirjenjem)	lat'vi:ce	kast'ru:le (I mn.)	ske'di:le (I mn.)	/ (Nima posebnega imena.)
Cunja, v katero se daje ocejati mladi sir	'xuo:dnə 'co:ta	'xuo:dnə 'co:te (I mn.)	'xuo:dnə 'co:te (I mn.), ['duoržlax]	'xuo:dnə 'co:ta (I ed.)
Tekočina, ki odteka iz cunje (sirotka)	s'ro:tka	s'ruotka	s'ruo:tka	s'ruo:tka/sə'ruo:tka
Medeninast zvonček na vratu ovce	'zunc, z'vu:nc	'zuonc	'zunc, 'zunček (plex'na:st)	z'vu:nc
Lesen ovratnik na vratu ovce	/	k'lu:pa	k'lu:pa	k'lu:pa
Pastirska sekirica, ki istočasno služi kot pastirska palica	štekl'la:uka (spodaj okovana pastirska palica)	št'je:kloka (spodaj okovana pastirska palica)	/	/
Pastirska sekirica	/	/	k'lɛ:šanca	po'žar:nce (I mn.)

^{6,7} Povzeto je po knjižnem jeziku, saj informatorji teh izrazov ne poznajo dobro, ker se s sirarstvom tukaj niso veliko ukvarjali.

Debela palica, s katero poganjajo ovce	^l pa:lca	gor ^l ja:ča	^l pa:lca	/ (pravi, da je <i>gorjača</i> kranjsko ime, oni tako ne rečejo)
Mlada ovca (jagnje)	^l jegne, ^l ja:ɣn̥čək, ^l ja:rc, ^l jɛre	^l jegn'e	^l ja:gne, ^l ja:ɣn̥čək, ^l jɛre	^l ja:ɣn̥čək
Mlada ovca, ki se še ni ojagnila	jag ^l n̥ica	jag ^l n̥ica	jag ^l n̥ica	jag ^l nice (I mn.)
Kastriran samec ovce	^l o:ɣn, ^l o:ɣn̥	^l o:ɣn	/ [mər ^l ka:č]	^l o:ɣn (rɛ:zan)
Nekastriran samec ovce	mər ^l ka:č	mər ^l ka:č	mər ^l ka:č	mər ^l ka:č
Goni se, mrkati se	^l mərka:jo se	^l mərka:jə se	^l mərka:jə se	^l mərka se
Ovca, ki je prvič skotila	^l parvesn̥ca	jag ^l n̥ica	jag ^l n̥ica	^l pərvesna ^l o:ca
Jalova ovca	^l ja:l̥oka	^l ja:l̥ouka	^l ja:l̥ouka	^l ja:l̥ouka
Breja ovca	b ^l ri:ja ^l o:ca	/ [^l ouca]	b ^l ri:ja ^l o:ca	/ [pl̥e ^l me:nska ^l o:ca]
Prežvekuje (o ovci)	prežve ^l kujɛjə (3. mn.)	prežve ^l kujɛjə (3. mn.)	prežve ^l kujɛjə (3. mn.)	prež ^l vɛ:če
Bleja (o ovci)	^l d̥iɛ:rɛjə se (3. mn.)	^l d̥iɛ:re se	^l d̥iɛ:rɛjə se (3. mn.)	^l d̥iɛ:rɛjə se (3. mn.)
Parklji, kopito ovce	^l pa:rkle (I mn.)	^l fic̥l̥	^l pa:rk̥l̥	^l pa:rkli (I mn.)
Vime ovce	^l v̥ime	^l v̥ime	^l v̥ime	^l v̥ime
Ovčje blato	^l ɥo:rp̥k̥j̥	^l ɥo:rb̥k̥j̥	^l ɥo:rb̥k̥j̥	^l ɥo:rb̥k̥j̥

6. UVOD V SLOVARSKI DEL

Slovar je nastal na podlagi pridobljenega gradiva in vsebuje 69 poknjiženih geselskih iztočnic. Iztočnice so sestavljene iz glave, ki sega do vključno kvalifikatorja za besedno vrsto (m, ž, s, glag., prid., prisl.). Za znakom ▶ sem navedla narečni izraz, ki je zapisan v fonetični transkripciji. Geslu v osnovni obliki sem pri samostalniku dodala še rodilnik ednine, pri pridevniku obliki za ženski in srednji spol ednine, glagolu končnico v prvi osebi ednine, temu pa sledi slovnični kvalifikator.

Temu sledi zaglavje, tj. razlagalno-ponazarjalni del, ki ga sestavlja knjižna ustreznica, če le-ta obstaja, ter razlaga pomena, ki sem jo dopolnila z ustreznimi razlagami v geslih *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Celoten razdelek je v ležečem tisku, omejujeta pa ga pokončna oklepaja. Razlagi sledi dvopičje, ki napoveduje ponazarjalno gradivo – dele transkribiranega besedila.

Dokumentarni razdelek označuje znak □, v njem sem preverjala prisotnost iztočnice v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, v *Slovenskem etimološkem slovarju* Marka Snoja in Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju*, v primeru da iztočnice nisem našla v Snojevem slovarju, sem njegovo prisotnost preverila še v *Bezljajevem Etimološkem slovarju slovenskega jezika*. Nekaj izrazov sem našla v *Slovar govorov Zadrečke doline med Gornjim gradom in Nazarjami. Poskusni zvezek: A–H* Petra Weissa. Do slovarjev sem dostopala na spletni strani www.fran.si, do Bezljajevga slovarja pa v Osrednji knjižnici Mozirje. Pri germanizmih sem dodala izhodiščno besedo in njen pomen iz nemškega jezika, kakor ga navaja Debenjakov *Veliki nemško-slovenski slovar*.

Podatku o izvoru besed sledijo še vodilke in sopomensko-dvojnični razdelek, ki so zabeleženi za znakom ■ – sopomensko-dvojnični razdelek označuje znak ≡, vodilke pa ⇔. Gesla, katerih iztočnice so ponazorjene tudi s slikovnim gradivom, imajo na koncu znak ► in številko slike, na katero se nanašajo.

Pri izdelovanju slovarja sem si za zgled vzela diplomsko delo Tine Velikonja *Narečno jamarsko izrazje v krajevnem govoru Predmeja*.

6.1. KRATICE IN KRAJŠAVE

►	uvaja narečno iztočnico
●	uvaja besednozvezni razdelek
▣	uvaja dokumentarni razdelek
①	uvaja izvor besede
►	uvaja slikovno gradivo
■	uvaja sopomensko-dvojnični razdelek in vodilke
⇒	vodilka
+	v slovarskem delu je iztočnica z enakim pomenom
~	v slovarskem delu se iztočnici pomensko ne prekrivata (popolnoma)
—	v slovarskem delu iztočnice ni
☐	sopomenka
...	zamejevalni del razlage
‘...’	pomen
[← ...]	izhaja/prevzeto iz

6.2. ZNAKI IN SIMBOLI

Slovnični podatki

m	samostalnik moškega spola
ž	samostalnik ženskega spola
s	samostalnik srednjega spola
mn	množina
prid.	pridevnik
glag.	glagol
prisl.	prislov

Kratice v dokumentarnem razdelku

SSKJ	<i>Slovar slovenskega knjižnega jezika</i> (elektronski vir)
Plet.	Maks Pleteršnik: <i>Slovensko-nemški slovar</i> (elektronski vir)
SES	Marko Snoj: <i>Slovenski etimološki slovar</i> (elektronski vir)
Bez.	France Bezljaj: <i>Etimološki slovar slovenskega jezika</i>
Deb.	Doris, Božidar in Primož Debenjak: <i>Veliki nemško-slovenski slovar</i>
Weiss	Peter Weiss: <i>Slovar govorov Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami. Poskusni zvezek: A–H</i> (elektronski vir)
nem.	nemško

Kvalifikatorji iz SSKJ

nižje pog.	nižje pogovorno
pog.	pogovorno
agr.	agronomija, agrotehnika
star.	starinsko
nar.	narečno
vet.	veterinarsko
zool.	zoologija
lov.	lovstvo

Narečni kvalifikatorji

nov.	novejše
star.	starejše (raba peša)
knj.	prevzeta beseda iz knjižnega jezika
redko	beseda je redko v rabi

7. SLOVAR OVČJEREJSKIH IZRAZOV

A

ajmer ▶ 'a:jmer -ja m *vedro* |kovinska ali plastična posoda z ročajem| [L] SSKJ –, SES –, Plet. –, Weiss + [] ⇒ vedro

B

bajta ▶ 'bajta ~ 'ba:jta -e ž *bajta* |majhna, preprosta hiša| • PASTIRSKA BAJTA *pastirska bajta* pas'tiɛr /../ ži'vi: və pas'tiɛrsk'i 'ba:jt'j̥ [L] SSKJ +, SES +, Plet. + ► Slika 4

Slika 4: Bajta (Vir: <http://www.hribi.net/slika.asp?pot=161026>)

borje ▶ 'burje -a m *rušje* |grmičast bor, ki raste v višjih legah|: ž'vart je 'miɛla 'zunc – za'toi: da jə je pas'tiɛr 'liɛš 'ču pa 'nəšu, kə-j-je i'skau ɣuor pu 'burji pu pła'nɲnex [L] SSKJ –, SES –, Plet. + [] ⇒ borovje ► Slika 5

Slika 5: Borje (Vir: <http://vodnistvo.si/wp-content/uploads/2015/05/Raduha-e1431678499800.jpg>)

C

cahen ▶ 'ca:ɣŋ -a m *znak, oznaka* |dogovorjen lik, ki ima določen pomen|: 'pa:se jɛx pa'stiɛr, 'ma: pa ɥ'sa:ɪk k'mjɛ:t po'ca:ɣnane, za'to: ma ɥ'sa:ɪka 'o:ca s'vɔ:j 'ca:ɣŋ ☐ SSKJ –, SES –, Plet. – ① [← nem. *das Zeichen* 'znak' (Deb.)] ■ ⇒ oznaka

cedilnjak ▶ ce'diɲjek ~ ce'diɲnek -a m *cedilnik*: da je m'le:kə 'lɔxkə pre'ce:d'ɪɥ, je 'nu:co ce'diɲjek ☐ SSKJ –, SES –, Bez –, Plet + ► Slika 6

Slika 6: Cedilnjak (Vir: http://mmc.bolha.com/0/image/201505/201991/CEDILO-EMAJLIRANO-EMO-CELJE-KUHINJSKA-POSODA_57b3dbc79290b.jpg)

cota ▶ 'co:tə -e ž *cunja* |kos blaga|: • HODNA COTA *lanen prt*: na ce'diɲjek je 'da:ɥ 'xɥo:dnə 'co:tə, 'to: je la'ne:na 'kəɾpa, da je u'sə tistə s'me:tje pa 'ka:ɪ je b'lə na'ro:p, us'ta:lə na 'kəɾpɪ, m'le:kə je b'lə: pa 'čɪstə ☐ SSKJ + nar., SES –, Plet. + ① [← nem. *die Zotte* 'cunja' (Deb.)] ■ ⇒ cunja ► Slika 7

Slika 7: Cota (Vir: <http://www.mojekosvet.com/2009/11/sojino-mleko-in-tofu/>)

Č

čreda ▶ č're:da -e ž *čreda* |*večja skupina živali iste vrste*| [] SSKJ +, SES +, Plet. + []
trop ▶ Slika 8

Slika 8: Čreda

(Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Doma%C4%8Da_ovca#/media/File:Visokogorska_pasa.JPG)

D

doržlah ▶ 'dʊoržlax -a m *veliko cedilo* |*kovinska posoda z dvema ročajema in luknjičastim dnom za ocejanje*| [] SSKJ –, SES –, Bez –, Plet. – ① [← nem. *der Durchschlag* 'cedilo' (Deb.)] [] ⇒ cedilo ▶ Slika 9

Slika 9: Doržlah

dreti se ▶ d'rext se -em se |*oglašati se z močnim, neprijetnim glasom*|: Če sə z'lə g'la:sne, 'rje:čəmə, da se 'dje:rɛjə [] SSKJ +, SES +, Plet. –

F

ficelj ▶ 'fic_l -na m *parkelj* |*roženi del noge pri ovci, kozi*|: [L] SSKJ –, SES –, Bez –, Plet. –, Weiss + [] ⇒ parkelj

G

gorica ▶ gə'ri:ca ~ g'ri:ca -e ž *gorica* |*ograjen prostor okrog kmečke hiše in gospodarskih poslopij*|: U'ko:l 'ba:jte je na'va:dnə na'rięta gə'rįca, kə je ugra'je:na zə p'ľuotə [L] SSKJ + nar., SES +, Plet. +

gonja ▶ nav. mn. 'guojn'e -e ž *gonja* |*pot, steza, po kateri hodi živina na pašo*|: Də 'ko:čaka sə pa z d've:m lę'sięnəm p'ľo:təm na'rięte 'guojne, 'to: je 'tist pre'xə:t, 'ko:dę se 'žje:nejə 'o:ce /../ za m'ľje:st [L] SSKJ + nar., SES –, Bez –, Plet. +

gorjača⁸ ▶ gor'ja:ča -e ž *gorjača* |*debela, grčava palica za udarjanje ali opiranje*| [L] SSKJ +, SES +, Plet. + [] ⇒ palica

J

jagnje ▶ 'jegne ~ 'jegn'e -ta s *jagnje* |*ovčji mladič*|: 'ja:gne je bło 'jegne [L] SSKJ +, SES +, Plet. + [] jarec, jare ▶ Slika 10

Slika 10: Jagnje (Vir:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Doma%C4%8Da_ovca#/media/File:Jagnje.JPG)

⁸ Gre za knjižno besedo, ki se zelo redko rabi v krajevnem govoru.

jagnjica ▶ jag'njica -e ž *jagnjica* |*mlada ovčja samica*|: jag'njica, 'duo:kler 'ni 'mięła mła'djča [L] SSKJ +, SES –, Bez –, Plet. +

jare ▶ 'jere ~ 'jere -ta s *jagnje* |*ovčji mladič*|: 'jegne, 'ja:gnčək, so 'rje:klj, 'ja:rc je tut b'łə, 'jere [L] SSKJ + nar., SES +, Plet. – ■ [jagnje, jarec

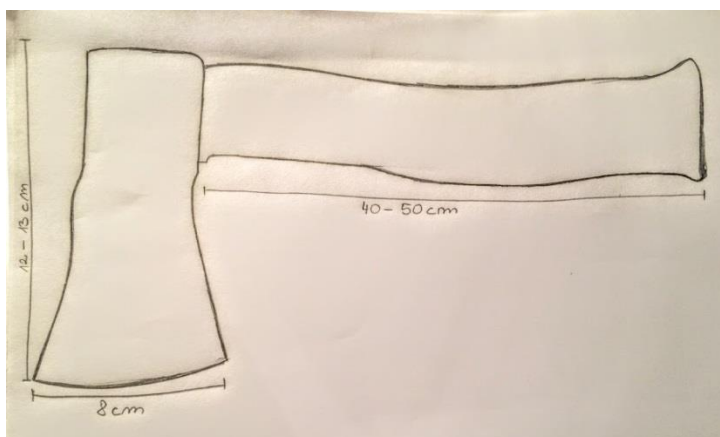
jarec ▶ 'ja:rc -a m *jagnje* |*ovčji mladič*|: 'jegne, 'ja:gnčək, so 'rje:klj, 'ja:rc je tut b'łə, 'jere [L] SSKJ ~ nar., SES +, Plet. + ■ [jagnje, jare

jalovka ▶ 'ja:luka ~ 'ja:louka ~ 'ja:luuka -e ž *jalovka* |*samica, ki se dalj časa ne ojagni*|: 'tjsta 'o:ca, 'rje:čmə, k-je 'mięła, pa 'dogo 'ca:jtə ni 'mięła, so ji 'rje:klj 'ja:luka [L] SSKJ +, SES –, Bez +, Plet. +

K

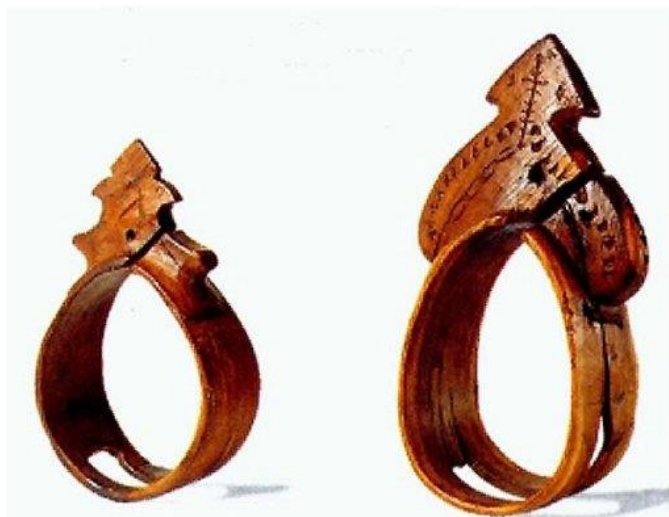
kastrola ▶ kas'trula -e ž *kastrola, kozica* |*večja kovinska posoda, uporabljena za kisanje mleka*| [L] SSKJ + niž. pog., SES +, Plet. + ① [← nem. *die Kasserolle* 'ponev, kozica' (Deb.)]

kleščanica ▶ k'le:šanca -e ž *vrsta sekire* |*majhna, zelo ostra sekirica, ki jo je pastir uporabljal za čiščenje grmičevja, tudi za obrambo*| [L] SSKJ –, SES –, Bez –, Plet. – ► Slika 11

Slika 11: Kleščanica

klupa ▶ k'lu:pa -e ž |*lesen ovratnik na vratu ovce ali ovna, na katerem je visel zvonec*| [L]
SSKJ –, SES –, Bez. +, Plet. + p~ ① [← nem. *die Kluppe* 'klešče; precep' (Deb.)] ►
Slika 12

Slika 12: Klupa (Vir: <http://www.oocities.org/velplan/ovcji-roc-600.jpg>)

knebelj ▶ k'niɛbɭ -na m *camelj*, *kembelj* |*kos železa, ki udarja po zvoncu*| 'Zvu:nc je 'imo k'niɛbɭ, 'to: je biɯ na s're:dɤ tist 'ko:nc ž'e'liɛza, kɨ je u'da:rjaɯ pu p'liɛ:xɨ, da se je 'čuɫə [L]
SSKJ – (kembelj, star.), SES –, Plet. – ① [← nem. *der Knebel* 'klin, čep' (Deb.)] ■ ⇒
camelj ► Slika 13

Slika 13: Knebelj (Vir: http://mmc.bolha.com/2/image/199503/200315/Zvonec-za-zivino_57474be6319cd.jpg)

kočak ▶ 'ko:čak -a m |*majhen ograjen prostor pri pastirski bajti za molžo živali, manjši molznjak*|: K'jiɛr se pa 'mo:zejə 'o:ce, je pa 'to: še 'bɛɭ na 'mɨčkenə ɯgra'je:nə in 'to: bi 'na:j biɯ 'ko:čak [L] SSKJ –, SES –, Bez –, Plet. – ■ 𐀀 molznjak

L

latvica ▶ *lat'vi:ca -e* ž *latvica* |*večja lončena skleda brez dulca, rabljena za kisanje mleka*|: 'Tjsto m'le:kə – 'o:c 'tək nisə 'mo:zlj, sə 'mo:zlj 'vi:či 'de:l 'goveskə ž'vjnə in 'tjstə sə ga 'vi:či 'de:l 'de:valj və lat'vi:ce, da sə, da se je 'to: po'ča:sj s'kjsaə [L] SSKJ +, SES +, Plet. + ► Slika 14

Slika 14: Latvica (Vir: <http://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/sentjerne/f0000009167>)

lorbek ▶ nav. mn. 'lɔo:rpki ~ 'lɔ:rbki ~ 'lɔ:rbki -ov m |*ovčje blato, ovčji iztrebki*|: 'O:učji ist'rɛ:pki bɨ 'na:j blj pa 'lɔo:rpki [L] SSKJ –, SES –, Bez. –, Plet. + p– ('lovor') ■ ⇒ iztrebek, ovčji

M

mlesti ▶ m'ljest 'mo:zem -eš *molsti*: 'Tjsto m'le:kə – 'o:c 'tək nisə 'mo:zlj, sə 'mo:zlj 'vi:či 'de:l 'goveskə ž'vjnə in 'tjstə sə ga 'vi:či 'de:l 'de:valj və lat'vi:ce, da sə, da se je 'to: po'ča:sj s'kjsaə [L] SSKJ + star., SES +, Plet. + ■ ⇒ molsti

molznjak ▶ 'mɔ:znɛk -a m *ograjen prostor pri hlevu, kjer se je molzlo živino, večji kočak* [L] SSKJ –, SES –, Plet. – ► Slika 15

Slika 15: Molznjak (Vir: <http://www.hribi.net/slika.asp?gora=5916>)

mrkač ▶ mər'ka:č -a m *plemenski oven* |nekastriran, tudi kastriran samec ovce|: 'O:uən so 'rje:klj mər'ka:č [L] SSKJ + nar. gorenjsko, SES –, Bez +, Plet. +

mrkati se ▶ 'mərkatɪ se -am -aš *mrkati se* |kazati nagnjenje za parjenje; goniti se (o ovci, kozi)|: 'O:ce se 'mərkaɔ, tak'rat ko jix mər'ka:č zaska'ku:je [L] SSKJ +, SES –, Bez +, Plet. + ► Slika 16

Slika 16: Mrkanje (Vir: <http://poljoforum.rs/viewtopic.php?f=67&t=202&start=1060>)

mulast ▶ 'mułast -a -o *mulast, brezrog* (lov.) |za žival, ki nima rogov|: 'Na:še je'ze:rske-sou'ča:rske 'o:ce 'ne:majə 'ruo:gu, za'to: 'ni blə ro'ga:tix 'o:uc pa 'tut 'o:unu 'nje:, in u'se, kar 'ni 'mięłə 'ruo:g'e, sə 'rje:klj, da so ble 'mułaste [L] SSKJ +, SES +, Plet. + ■ ⇒ brezrog

O

odspodaj ▶ uts'puo:di prisl. *spodaj*: Pas'tiēr je biu ob've:znə z 'vielkimo kła'buki, z 'vielkim k'ra:jcm, da ga je 'var'va:lə prəd 'dəžə, z'ra:unə je 'imeu pa 'mυo:čnə 'le:skavə 'pa:lca, ki-j je 'rieku, da je štek'la:uka, kər je bła uts'puo:di, na s'po:dnimo 'kuo:ncu uko'va:na [L] SSKJ + pog., SES –, Bez –, Plet. +

ogenj ▶ 'uogŋ ~ 'vagn -na m *ogenj* [pojav, pri katerem oddaja snov ob spajanju s kisikom svetlobo in toploto]: U pas'tiērski 'ba:jt'j je blu-ug'ni:še, k'jiēr je pas'tiēr raz'ne:t'iu 'uogŋ [L] SSKJ +, SES +, Plet. +

ognjišče ▶ ug'ni:še -a s *ognjišče* [kraj, prostor z nezavarovanim ognjem, navadno v kuhinji]: U pas'tiērski 'ba:jt'j je blu-ug'ni:še, k'jiēr je pas'tiēr raz'ne:t'iu 'uogŋ [L] SSKJ +, SES +, Plet. + ► Slika 17

Slika 17: Ognjišče (Vir: <http://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/vitanje/f0000020226>)

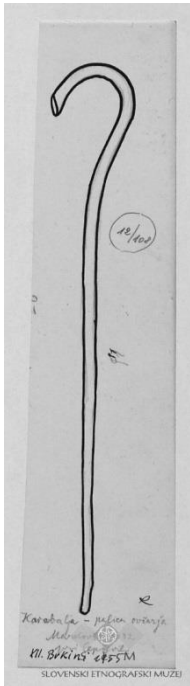
ovca ▶ 'o:ca -e ž *ovca* [manjša domača žival, ki se goji zlasti zaradi volne]: 'Na:še 'o:ce se 'pa:sējə na pła'ni:nj. 'O:ce se 'mo:zejə pər 'ba:jtj. 'Da: pa 'o:ce na uv'idejə, 'ma:mə p'rɪtake. 'To: je za'to:, da se 'o:ce 'du za'pje:rejə. • BREJA OVCA *breja ovca*: b'rɛ:ja 'o:uca so 'rje:klj, da je b'la b'ri:ja 'o:ca. [L] SSKJ +, SES +, Plet. +

ovčar ▶ u'čar ~ ou'čar -ja m *ovčar* [pastir ovc] [L] SSKJ +, SES +, Plet. + ■ ovčji pastir

oven ▶ 'o:un~'o:uon -a/-una m *oven* [kastrirani samec ovce]: 'O:un so 'rje:klj mər'ka:č, kast'ri:ran 'o:uon /../ je pa 'o:un, 'o:uon. [L] SSKJ ~ redko, SES +, Plet. + ■ ⇒ mrkač

P

palica ▶ 'pa:lca -e ž *palica* |dolg, tanjši, v prerezu navadno okrogel lesen predmet|: Pas'tier je biu ob've:znə z 'vielkimo kła'buki, z 'vielkim k'ra:jcm, da ga je 'var'va:lə prəd 'dəžə, z'ra:unə je 'imeu pa 'mūo:čnə 'le:skavə 'pa:lca, ki-j je 'rieku, da je štek'l'a:uka, kər je bla uts'puo:di, na s'po:dnimo 'kūo:ncu uko'va:na. [L] SSKJ +, SES +, Plet. + [E] štekljavka ▶ Slika 18

Slika 18: Palica (Vir: <http://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/brkini/r0000012108>)

parkelj ▶ 'pa:rkļ -la m *parkelj* |rožena tvorba na koncu prstov nekaterih sesalcev|: Na 'nūo:ges 'ma: 'pa:rkle. [L] SSKJ +, SES +, Plet. + [E] ⇒ ficelj ▶ Slika 19

Slika 19: Rezanje parkljev (Vir: <http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/strizem-ovce-nihce-mi-ne-hodi-po-glavi>)

pastir ▶ pas'tiɐ̯ ~ pas'ti:r -ja m *pastir* |*kdor pase, čuva živino*|: 'Pa:se jəx pas'tiɐ̯, 'ma: pa
 ŭ'sa:k k'mi:ɐ̯t po'ca:ɪxnane, za'to: ma ŭ'sa:k 'o:ca s'vɔ:j 'ca:ɪɲ. Pas'tiɐ̯ja 'ma:mə d'va:
 'o:čji pas'tiɐ̯ pa /../ 'gu:veski pas'tiɐ̯. Pas'tiɐ̯ /../ ži'vi: və pas'tiɐ̯sk'i 'ba:jt'j̥. •
 GOVEJSKI PASTIR *goveji pastir*: Pas'tiɐ̯ja 'ma:mə d'va: 'o:čji pas'tiɐ̯ pa /../ 'gu:veski
 pas'tiɐ̯. • OVČJI PASTIR *ovčji pastir*: Pas'tiɐ̯ja 'ma:mə d'va: 'o:čji pas'tiɐ̯ pa /../
 'gu:veski pas'tiɐ̯ [L] SSKJ +, SES +, Plet. + [■] ovčar ► Slika 20

Slika 20: Pastir (Vir: <http://www.prlekija-on.net/galerija/1429/solcavsko/44616/pastir-koncno-najde-svoje-ovce.html>)

planina ▶ pła'ni:na -e ž *planina* |*s travo porasel svet, navadno v gorah, namenjen za pašo*|: 'Na:še 'o:ce se 'pa:sejə na pła'ni:nj̥. 'Žje:nemə 'jəx na k'va:tərnə sə'buɔtə, 'mj̥
 'rje:čemə u pła'nj̥nə. [L] SSKJ +, SES +, Plet. +

plot ▶ p'luot -a m *plot* |*ograja iz kolov, lat*|: U'ko:l 'ba:jte je na'va:ɪdnə na'riɛta gə'rj̥ca, kə
 je ugra'je:na zə p'luotə, lɛ'se:ɪnmə p'luotə [L] SSKJ +, SES +, Plet. + ► Slika 21

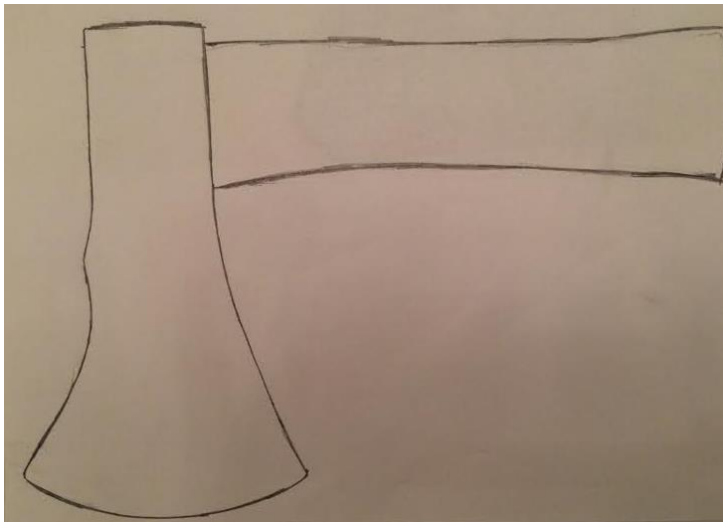
Slika 21: Plot (Vir: <http://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/individualne-terenske-raziskave/630ljuf-0000099i>)

pocahnati ▶ po'ca:ɪnat -am *označiti*: 'Pa:se jɛx pas'tiɛr, 'ma: pa ɯ'sa:k k'mjɛ:t po'ca:ɪnane, za'to: ma ɯ'sa:k a 'o:ca s'vɔ:j 'ca:ɪnɔ. [L] SSKJ –, SES –, Bez –, Plet. – ① [← nem. 'znak' (Deb.)] ■ ⇒ označiti

podkuhati se ▶ pət'kuxat se -am *pokvariti se, skisati se*: Čə ga pa 'nɪs p'ra:ɯ 'ca:jt d'ja:lɪ 'kuxat, se je pət'kuxaɫə. [L] SSKJ –, SES –, Bez –, Plet. – ■ ⇒ skisati se

podsirjen ▶ pə'ci:rjɛn prid. *sesirjen* |zaradi delovanja (mlečnih) bakterij postati kašast, zdrizast|. In 'to: sə p'ra:vi žɛ'lo:dec od're:zali st'ra:n, sə ga pəsɯ'sɪlɪ, z'ra:ɯnə sə še pa /../ u'sə 'tɪstə si'rišče, ki-j že b'lə 'nətər, ɯ pət'siɛrjɛnə m'le:kə sp'ra:ɯlɪ, ga 'dalɪ u po'so:do in s 'te:mə 'pɯ:ɪl pərp'ra:ɯlɪ 'si:r. [L] SSKJ –, SES –, Bez –, Plet. – ■ ⇒ sesirjen

požarnica ▶ po'ža:rɯca -e ž |majhna sekirica, ki jo je pastir nosil za pasom in z njo čistil grmovje, z njo se je lahko tudi branil pred napadom kakšne divje živali| [L] SSKJ –, SES –, Bez –, Plet. – ► Slika 22

Slika 22: Požarnica

pritaka ▶ p'rɪtaka -e ž *lesa* |preprosta vrata iz lat, zlasti v plotu, ograji|: 'Da: pa 'o:ce na uv'ɪdejə, 'ma:mə p'rɪtake. 'To: je za'to:, da se 'o:ce 'du za'pɛ:rejə. [L] SSKJ –, SES –, Bez –, Plet. + [] ⇒ lesa ▶ Slika 23

Slika 23: Pritaka

prvesnica ▶ 'parvesnɔca ~ 'pəvesna 'o:ca -e ž *prvesnica* |žival, ki prvič rodi, povrže|: 'Tɪsta 'o:ca, kɪ je ɥ'parvɪč, 'miɛla, je blə 'parvesnɔca [L] SSKJ – vet., SES –, Bez +, Plet. +

pustota ▶ pɪs'tuə:ta -e ž *pustota* |del domačije, kjer je bila nastanjena živina, ponavadi nekoliko oddaljen od hiše|: ɥ'ča:six so 'miɛlɪ uts'puə:dɪ pər kme'ti:jex 'tudi pɪs'tuə:te, k'jiɛr je ž'va:t up'ča:snə blə nas'ta:nena, 'tək da je prež'vieła 'zɪmə, k'jiɛr se je 'futrała in se jɪ je nas'te:lało, da sə 'miɛlɪ 'puə:l g'no:j za pəd'uorat [L] SSKJ +, SES +, Plet. +

R

raznetiti ▶ raz'ne:t'it' -im *zakuriti* |narediti, povzročiti, da nastane ogenj|: U pas'tiɛrski 'ba:jt'ɪ je blu-ug'ni:še, k'jiɛr je pas'tiɛr raz'ne:t'iu 'uogn [L] SSKJ ~, SES –, Bez –, Plet. +

rog ▶ 'rɔ:g -a m *rog* |roževinast ali koščen izrastek na glavi nekaterih živali|: 'Na:še je'zɛ:rske-sou'čar:uske 'o:ce 'ne:majə 'rɔ:gu, za'to: 'ni blə ro'ga:tix 'o:uc pa 'tut 'o:unu 'nɛ:, in ɥ'se, kar 'ni 'miɛlə 'rɔ:g'e, sə 'rɛ:klɪ, da so ble 'mułaste [L] SSKJ +, SES +, Plet. +

S

sir⁹ ▶ 'si:r –a m *sir* |živilski izdelek, ki se dobi z izločitvijo trdne snovi iz mleka in odstranitvijo odvečne vode|: 'Si:r sə se've:da 'pʊo:l proda'ja:l̩j al pa ga je 'je:du 'sa:m, 'sa:m /../ pas'tiɐ̯ [L] SSKJ + knj., SES +, Plet. +

sirilo ▶ sɛ'ri:l̩ –a m *sirilo* |snov za koagulacijo mleka| [L] SSKJ + agr., knj., SES +, Plet. +

sirotkā ▶ s'ro:tka ~ s'ruotka ~ s'ruo:tka ~ sɛ'ruo:tka –e ž *sirotkā* |rumeno zelenkasta tekočina, ki ostane po izločitvi sirnine sira ali skute|: 'Kar je us'ta:l̩ ut s'kut'e al pa ut 'si:ra, sə 'r̩e:kl̩j, da je bl̩a s'ro:tka – 't̩ak ut 'si:ra 't̩ak ut s'kut'e. [L] SSKJ +, SES +, Plet. +

sirišče¹⁰ ▶ si'rišče ~ si'ri:še –a m *sirišče* |iz siriščnika pridobljena snov za usirjenje mleka|: In 'to: sə p'ra:vi žɛ'lo:dec od're:zali st'ra:n, sə ga p̩su's̩j̩l̩j, z'ra:ʊnə sə še pa /../ u'sə 't̩jstə si'rišče, ki-j že b'l̩ə 'nət̩ər, ʊ pət'siɐ̯j̩nə m'le:kə sp'ra:ʊl̩j, ga 'dal̩j u po'so:do in s 'te:mə 'pʊo:l p̩rp'ra:ʊl̩al̩j 'si:r. [L] SSKJ + agr., SES – knj., Bez –, Plet. +

siriščnik¹¹ ▶ si'riščnik –a m *siriščnik* |zadnji del želodca prežvekovalcev z žlezno sluznico|: Da sə pa 'de:l̩al̩j 'si:r, sə 'nucal̩j si'riščnik, 'to: je biʊ ʊot 'z̩jznix ž̩'va:l̩j, te'l̩jčku, 'ti:let, 'o:ʊc, 'ja:ɣ̩ɕu ali pa koz'liču. In 'to: sə p'ra:vi žɛ'lo:dec od're:zali st'ra:n, sə ga p̩su's̩j̩l̩j, z'ra:ʊnə sə še pa /../ u'sə 't̩jstə si'rišče, ki-j že b'l̩ə 'nət̩ər, ʊ pət'siɐ̯j̩nə m'le:kə sp'ra:ʊl̩j, ga 'dal̩j u po'so:do in s 'te:mə 'pʊo:l p̩rp'ra:ʊl̩al̩j 'si:r. [L] SSKJ + knj., zool., SES –, Bez –, Plet. +

^{9, 10, 11} Povzeto je po knjižnem jeziku, saj informatorji teh izrazov ne poznajo dobro, ker se s sirarstvom tukaj niso veliko ukvarjali.

skodela ▶ sko'dila -e ž *skodela* manjša nizka, okrogla posoda, predvsem za kisanje mleka

☐ SSKJ ~, SES +, Plet. + ▶ Slika 24

Slika 24: Skodela

skuta ▶ s'kut'a -e ž *skuta* |mehka snov, ki ostane po odstranitvi sirotke iz posnetega mleka|: 'Kar je us'ta:ɫə ut s'kut'e al pa ut 'si:ra, sə 'rjɛ:klj, da je bɫa s'ro:tka – 'tək ut 'si:ra 'tək ut s'kut'e. ☐ SSKJ +, SES +, Plet. + ▶ Slika 25

Slika 25: Skuta (Vir: <http://fitnes.si/pictures/news/albuminska-skuta6210.jpg>)

stan ▶ s'ta:n -a m *stan* |majhen, ponavadi ograjen prostor okrog pastirske bajte|: 'Ti:st 'me:jxin p'rɔo:stor, p'lac u'ko:l pas'tiɛrske 'ba:jte ime'nujemo s'ta:n [L] SSKJ ~ , SES +, Plet. + ▶ Slika 26

Slika 26: Stan (Vir: <http://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/jernej-sustersic/f0006089>)

Š

štekljavka ▶ štek'l̥a:ɥka ~ š'tiɛkloka -e ž *pastirska palica* |*leskova palica, ki je spodaj okovana, služila je za preganjanje živine ter obrambo*|: Pas'tiɛr je biɥ ob've:znə z 'vielkimo k'l̥a'buki, z 'vielkim k'ra:jcm̩, da ga je 'var'va:lə prəd 'dəžə, z'ra:ɥnə je 'imeɥ pa 'mɥo:čnə 'le:skavə 'pa:lca, ki-j je 'riɛku, da je štek'l̥a:ɥka, kɛr je bl̥a uts'pɥo:di, na s'po:dnimo 'kɥo:ncu uko'va:na. B'l̥a je tut', 'l̥əxka se-j 'ma:lə pəs'ta:viɥ pə'kɥo:ncɥ 'ka:kmo pote'puškimo p'sə al pa čə bi p'rɛšɛɥ sl̥ə'ča:jnə 'm̥iɛ:dvɛt k'e'kot' [L] SSKJ – , SES –, Bez +, Plet. – ■ ⇒ palica ▶ Slika 27

Slika 27: Štekljavka (Vir: http://www.matk.si/blog/wp-content/uploads/2013/03/Na-Strelovec-po-ovce_209.jpg)

T

tjakod ▶ k'e'kot' prisl. *odkod |izraža nedoločeno, poljubno mejo, od katere poteka dejanje|*: B'la je tut', 'laxka se-j 'ma:ɬə pəs'ta:viu pə'kuo:ncj 'ka:kmo pote'puškimo p'sə al pa čə bɨ p'rəʃəu slə'čə:jnə 'mje:dvət k'e'kot' [L] SSKJ –, SES –, Bez +, Plet. –

trinoga ▶ nav. mn. t'ri:nage -e ž *posoda za kuhanje s tremi nogami in ročajem* [L] SSKJ –, SES –, Plet. + ► Slika 28

Slika 28: Trinoga (v sredini) (Vir: <http://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/vitanje/f0000020333>)

trop ▶ t'r^uo:p -a m *trop |skupina živali iste vrste, navadno manjša|*: Skə'pina 'o:uc jə 'rje:čemə t'r^uo:p 'o:uc. [L] SSKJ +, SES +, Plet. + ■ ■ čreda

V

vrč ▶ 'vərč -a m *vrč |trebušasta posoda z ročajem, navadno ožjim grlom in dulcem, zlasti za nalivanje|* [L] SSKJ ~, SES +, Plet. + ► Slika 29

Slika 29: Vrč (zgoraj desno) (Vir: <http://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/vitanje/f0000020333>)

vime ▶ 'vime -na s vime |mlečna žleza v dimljah samic nekaterih kopitarjev, zlasti prežvekovalcev|: 'Tām, kjer 'ja:gnčkij se'sajjə, je 'vime. [L] SSKJ +, SES +, Plet. + ►

Slika 30

Slika 30: Vime (Vir:

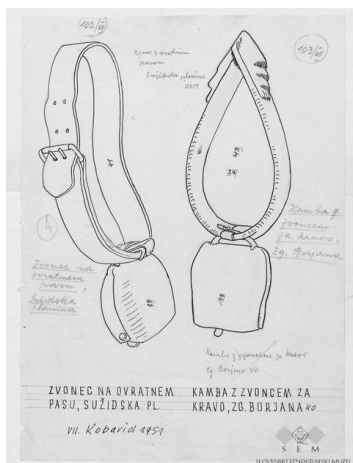
<http://www.poljoberza.net/AtorskiTekstoviJedan.aspx?ime=MG001.htm&autor=17>)

Z

zaskakovati ▶ zaska'ka:vət -em zaskakovati |skakati, dvigati se na koga v položaj, ki omogoča paritev|: 'O:ce se 'mərka:jo, tak'rat ko jix mar'ka:č zaska'ku:je. [L] SSKJ +, SES –, Bez –, Plet. +

zizen ▶ 'zizŋ -na -nə |tak, ki sesa|: Da sə pa 'de:ɫalj 'si:r, sə 'nucalj si'riščnik, 'to: je biu uot 'ziznix ži'va:lji, te'ličkku, 'ti:let, 'o:uc, 'ja:gnču ali pa koz'liču [L] SSKJ +, SES –, Plet. +

zvonec ▶ 'zunc ~ z'vu:nc ~ 'zuonc -a m zvonec |manjši predmet, podoben obrnjenemu kozarcu z obešeno pripravo za udarjanje v sredi|: Ž'va:t je 'miɛla 'zunc – za'to: da jə je pas'tiɛr 'liɛš 'ču pa 'našu, kə-j-je 'iskau guor pu 'burji pu pła'njnex. [L] SSKJ +, SES +, Plet. + ► Slika 31

Slika 31: Zvonec (Vir: <http://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/kobarid/r0000007102>)

Ž

žehtar ▶ 'žje:xter -ja m *golida |posoda za molžo, navadno z enim ušesom|*: 'Mo:zu je pa u le'sien 'žje:xter. 'Puo:l sə že 'miɛlj ko'vi:nsk'e, 'ka:r sə 'tut jim 'rje:klj, da je 'žje:xter. **L** SSKJ + nar., SES –, Bez +, Plet. + **■** ⇒ golida ► Slika 32

Slika 32: Žehtar (Vir: <http://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/jeruzalemske-gorice/f00000029427>)

živad ▶ ž'va:t -di ž *živad |več živali, živali|*: Ž'va:t je 'miɛla 'zunc – za'to: da jə je pas'tier 'lieš 'ču pa 'našu, kə-j-je 'jškaʊ guor pu 'burji pu pła'nɪnex. • ZIZNA ŽIVAL *zizna žival: žival, ki še sesa mleko*: Da sə pa 'de:ɫalj 'si:r, sə 'nucalj si'riščnik, 'to: je biɥ uot 'zɪznix ži'va:lj, te'ličku, 'ti:let, 'o:uc, 'ja:gnču ali pa koz'liču **L** SSKJ +star., SES –, Bez +, Plet. +

8. ZAKLJUČEK

Cilj diplomskega dela je bil zbrati in slovarsko obdelati narečno izrazje na temo ovčjerejstva in pašništva v vasi Luče ob Savinji. Na podlagi vprašalnice sem na terenu pridobila štiri posnetke, iz tega pa 69 iztočnic, ki sem jih uredila v geselske članke, pri nekaterih sem dodala tudi slikovno gradivo. Zaradi bližine meje z Avstrijo sem pričakovala nekaj več izrazov, prevzetih iz nemščine, tako pa se je v tem izrazju pojavilo le šest takšnih besed (*cahen, cota, doržlah, knebelj, kastrola, pocahnati*). Po pričakovanjih za nekatere besede nisem našla izvora. Poimenovanje za manjšo sekiro, ki jo je pastir nosil s sabo (*kleščanca*) se najverjetneje navezuje na glagol klestiti. Manj narečno obarvani izrazi se povezujejo s sirarstvom, ki na tem območju ni bilo v ospredju, saj so ovce gojili za volno in meso, ne za mleko. Nekaj poimenovanj najverjetneje izhaja iz samega videza predmetov – *trinoga* je trinoga zato, ker ima tri noge.

Izrazje sem pridobila pri starejših informatorjih, ki so v stiku z ovčjerejo in se še spomnijo, kako so včasih kmetovali njihovi starši, saj so jim pomagali tudi sami. Za kakšno od besed so morali kar malo pomisliti, kar kaže na to, da se je besedje začelo pozabljati, saj se mnogo predmetov, ki so navedeni v slovarju, sploh več ne uporablja. Na žalost nisem našla nikogar, ki bi še imel doma *kleščanico* in *klupo*.

Slovar vsebuje 69 geselskih člankov, ki vsebujejo pomen iztočnice, fonetično zapisano narečno besedo, knjižno ustreznico, če ta obstaja, in/ali zamejevalno razlago pomena; nekatere iztočnice so obogatene tudi s slikovnim gradivom.

Ta mali tematski slovar je le droben kamenček v mozaiku krajevnega govora, saj še vedno vsebuje zelo veliko narečnega izrazja, ki pa se z mlajšimi generacijami in tehnološkim napredkom postopoma izgublja, predvsem se pozabljajo nerabljeni stari predmeti ter poimenovanja zanje. Upam in želim, da bo še kdo spoznal bogastvo govora in ga bo želel preučevati, hkrati pa tudi upam, da bomo prebivalci sami ohranjali in cenili svoj (narečni) jezik.

9. LITERATURA IN VIRI

Avanesov, R. I. etc., 1965: *Voprosnik Obščeslavjanskogo lingvističeskogo atlasa*. Moskva: Nauka.

Bezljaj, France, 1976–2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika* I–V. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Cvirn, Marjana, Moličnik Oblak Sonja, Pečovnik, Ivan et al., 2016: *Ovčjerejsko društvo Raduha: 20 let delovanja*. Mozirje: Ovčjerejsko društvo Raduha.

Debenjak, Doris, Božidar in Primož, 2001: *Veliki nemško-slovenski slovar*. Ljubljana: DZS.

Logar, Tine, 1954, 1996²: Karakteristika in klasifikacija zgornjesavinskih govorov. *Dialektološke in jezikovnozdgodovinske razprave*. (uredila Karmen Kenda - Jež). 48–53. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.

Orešnik, Marta, Štiglic, Vida, Weiss Peter, 2013: *Gori, doli, sem in tja. Folklorne pripovedi iz Zgornje Savinjske doline*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Rigler, Jakob, 2001²: Luče (OLA 10). *Zbrani spisi 1: Jezikovnozdgodovinske in dialektološke razprave*. (uredila Vera Smole). 243–251. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

– –, 2001²: Nekaj pripomb o glasovnih značilnostih gornjesavinskih govorov. *Zbrani spisi 1: Jezikovnozdgodovinske in dialektološke razprave*. (uredila Vera Smole). 217–228.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2000 (elektronski vir). Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.fran.si/>.

Snoj, Marko, 2009: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan. Založba ZRC.

Snoj, Marko, 2016: *Slovenski etimološki slovar* (elektronski vir). Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.fran.si/>.

Velikonja, Tina, 2013: *Narečno jamarsko izrazje v krajevnem govoru Predmeja*. Diplomsko delo. Ljubljana: FF, Oddelek za slovenistiko.

Weiss, Peter, 1998: *Slovar govorov Zadrebčke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami. Poskusni zvezek (A–H)* (elektronski vir). Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.fran.si/>.

Spletne strani:

Luče (elektronski vir). Dostopno na spletni strani: <http://www.luce.si/>.

10. PRILOGE

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 28. september 2016

Ema Škrubej

Izjava kandidata / kandidatke

Spodaj podpisani/a _____ izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in

dovoljujem / ne dovoljujem
(ustrezno obkrožiti)

objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum: 28. september 2016

Podpis kandidata / kandidatke: